ANMELDELSE

Spennende bidrag i en sosialistisk klassikerserie.

Tranmæls røde tråd

Mange kvier seg for å kaste seg over bindsterke verk om arbeiderbevegelsens historie, men heldigvis har Forlaget Manifest gått i gang med en klassikerserie med beskjedent omfang og vennlige priser. Nå har turen kommet til Martin Tranmæl, trøndersk bondesønn og malersvenn, født i 1879, som blei en av nøkkelpersonene i norsk historie i forrige århundre. Han var aldri partileder eller regjeringsmedlem, men satt motvillig en kort tid på Stortinget. Det var som agitator på torget under demonstrasjoner, som taler på LO- og partikongresser, i møterom der politikken blei tømra ut og – ikke minst – i redaktørstolen, at han var i sitt ess.

SAKPROSA

Om arbeiderkamp. Hvordan kjempe, hvordan vinne

Martin Tranmæl

Forlaget Manifest 2026, 116 sider

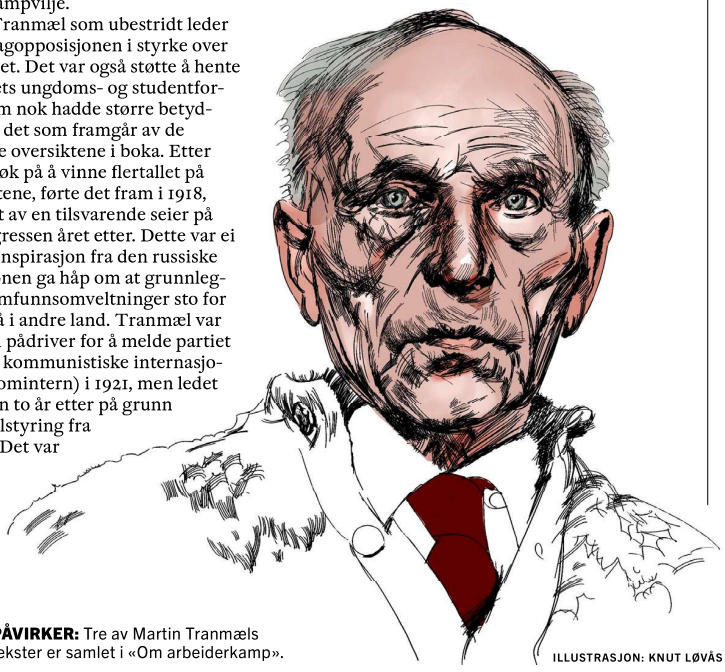
Historiker Jonas Bals rammer kyndig inn de tre tekstene, og gir nødvendig bakgrunn for å forstå hvorfor Tranmæl rundt århundreskiftet reiste opprørsfanen mot det han så som en prinsippløs og opportunistisk ledelse i Arbeiderpartiet. Det fører oss rett inn i Fagopposisjonen av 1911, som med Tranmæl som spydspiss sprang ut fra fagforeninger i Trondheim. Gjennom det sentrale dokumentet fra 1913, som utgjør halvparten av boka, får vi god innsikt i Fagopposisjonens ideologiske og organisatoriske grunnlag. En rød tråd i «tranmælismen» er at det bare er gjennom fagbevegelsens revolusjonære kamp at det er mulig å erobre samfunnsmakta. Teksten får tydelig fram at dette er noe helt annet enn parlamentariske illusjoner og skrittvise reformer som ikke utfordrer borgerskapets herredømme. For Tranmæl gikk veien til frigjøring gjennom politisk massestreik, demonstrasjoner og arbeiderklassens disiplinerte kampvilje.

Med Tranmæl som ubestridt leder vokste Fagopposisjonen i styrke over hele landet. Det var også støtte å hente fra partiets ungdoms- og studentforbund, som nok hadde større betydning enn det som framgår av de historiske oversiktene i boka. Etter flere forsøk på å vinne flertallet på landsmøtene, førte det fram i 1918, etterfulgt av en tilsvarende seier på LO-kongressen året etter. Dette var ei tid hvor inspirasjon fra den russiske revolusjonen ga håp om at grunnleggende samfunnsomveltninger sto for døra også i andre land. Tranmæl var derfor en pådriver for å melde partiet inn i den kommunistiske internasjonalen (Komintern) i 1921, men ledet utmarsjen to år etter på grunn av sentralstyring fra Moskva. Det var for mye for det Jonas Bals treffende omtaler som en «frihetlig sosialist».

Etter 1918, da Tranmæl blei valgt til Arbeiderpartiets sekretær, inntok han stadig flere maktposisjoner. Han var medlem av sentralstyret uavbrutt fram til 1963 (!) og langvarig medlem av samarbeidskomiteen for parti og LO. Størst påvirkningskraft hadde han som sjefredaktør av det som i dag er Dagsavisen, fra 1921 til 1959. Det er derfor ikke overraskende at det nettopp er han som på landsmøtet i 1933 holdt hovedtalen for å introdusere – og gi begrunnelser for – det nye prinsipprogrammet, og det er et heldig valg å gjengi den i sin helhet i pamfletten. Sjøl om mye er å kjenne igjen fra andre dokument, er det ei tydelig endring i retning av parlamentarisk arbeid, økonomiske krisetiltak og allianseby gging mot den framvoksende fascismen. Det er fyndig oppsummert i Tranmæls berømte avslutning i talen: «Hele folket i arbeid! Folkeflertall og regjeringsmakt til Arbeiderpartiet.»

Klassiske tekster er på sitt beste når de både gir tidsbilder og viser endringer i ideologi og politisk praksis. «Om arbeiderkamp» kunne ha trukket noen linjer fram til Tranmæls rolle under Arbeiderpartiets glansperiode i tiåra etter 1945, med den lange marsjen fra demokratisk sosialisme til sosialdemokrati, fra klassekamp til klassesamarbeid og fra anti-militarisme til Nato-medlemskap. Men utvalget i boka inspirerer og viser hvilken betydning enkeltpersoner kan få som del av en bevegelse.

Tore Linné Eriksen
bokmagasinet@klassekampen.no

PÅVIRKER: Tre av Martin Tranmæls tekster er samlet i «Om arbeiderkamp».

ILLUSTRASJON: KNUT LØVÅS

Knuts kviss

Knut Nærum spør hver lørdag, mest om bok.

1. En roman er ikke nødvendigvis den beste hevn på forlagsbransjen. Jeg ville ha vurdert å heller skrive en ekstremt populær strømmeserie. «Ta den, bøker!» Men hva heter Knut Gørvells såkalte hevnroman (2026) fra forlagsmiljø?

2. Hva slags dyr er tegneserieanda Arne Ands kompis Krille?

3. Hva for en islandsk krimforfatter kom ut på norsk første gang i 2004, med romanen «Myren»?

4. Hva kalles en kommune som er blitt til ved at to eller flere tidligere kommuner ble slått sammen (enten alle ville eller ikke)?

5. Hva heter Klassekampens årlige kulturpris, sist tildelt Tuva Syvertsen og Carl Frode Tiller?

6. Hvilken blomst mangler her i tittelen på Chimamanda Ngozi Adichies bok «Dyprød (…)»?

7. I 1909 tok det norske sjøforsvaret i bruk sin første undervannsbåt. Den var oppkalt etter rovpattedyr, og en seinere klasse u-båter fikk samme navn. Hvilket?

8. Sikkert lett for noen, men: Hva er det motsatte av en utopi?

9. Hva kalles, med et fremmedord, perioden fra en herskers død eller avgang til en annen har overtatt plassen?

10. Hvilke to kunstnere står bak den kommende biografien om maleren Nikolai Astrup?

11. Hvilken oppdikta detektiv har som sine ledsagere Harald Brede og Finn Jerven?

12. Hvilken av disse er ikke en bok som fins i Nasjonalbibliotekets nettbibliotek? «Den lille baronessen», «Den lille hertug», «Den lille mureren», «Den lille socialist», «Den lille væpneren». Dette burde ikke være så dyrisk vanskelig om du har svart rett på fire–fem spørsmål så langt.

Brett langs stiplet linje for å skjule svarene.

1. «Gyldenløves arv».
2. Krokodille.
3. Arnaldur Indriða-son.
4. Storkommune. Hvis en derimot hadde delt opp en eksisterende kommune, ville den neppe blitt kalt småkommune, så det funker bare den ene veien.
5. Nesbornet, eventuelt Nesbornprisen.
6. Hibiskus.
7. «Kobben».
8. En dystopi. Apropos: Jeg lurer på om jeg skal begynne med transport av trelast. De sier det er plankekjøring.
9. Interregnum. Som også høres ut som en kort periode man ibland kan oppleve i Bergen.
10. Ragnar Hovland og Steffen Kverneland.
11. Knut Gribb. Norsk krim har mange kjøttetreavn: Finn Jerven, Varg Veum, Bjørn Beltø. Håkon Hyene er fortsatt ledig.
12. «Den lille mureren», så klart, siden alle riktige svar denne uka inneholder et dyr som fins i Afrika. Inkludert indri, stork, ibis, kob, topi, eland og – som her – lemur. Ikke ikke ofte omtalte, alle disse. O ja ja ja o ha ha!

11–12 poeng:
Elefantastisk.

7–10 poeng:
Sjiraft.

4–6 poeng:
Sebra.

0–3 poeng:
Krokodille